

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 2/1999 vp**

**Hallituksen esitys laiksi turvatarkastuksista
tuomioistuimissa**

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 5 päivänä toukokuuta 1999 lähettäessään hallituksen esityksen laiksi turvatarkastuksista tuomioistuimissa (HE 3/1999 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi lakivaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Liisa Lehtimäki, oikeusministeriö
- professori (emeritus) Antero Jyränki
- professori Olli Mäenpää
- oikeustieteen tohtori, dosentti Liisa Nieminen.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa, jonka nojalla turvatarkastuksia voidaan järjestää kaikissa tuomioistuimissa. Tuomioistuimen harkinnan mukaan järjestettävä turvatarkastus voidaan kohdistaa kaikkiin tuomioistuimeen saapuviin henkilöihin ja heidän mukanaan oleviin tavaroihin.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Esityksen säätämisyjärjestysperustelujen mukaan esitystä laadittaessa on otettu huomioon perusoikeussäännösten asettamat vaatimukset

tuomioistuimissa järjestettävien turvatarkastusten sääntelylle. Tältä kannalta merkittävänä perusoikeussäännöksiä mainitaan hallitusmuodon 6 §:n 1 ja 3 momentti sekä 16 §:n 2 momentti. Säättämisyjärjestysperusteluissa käsitellään myös hallitusmuodon 1, 2 ja 84 §:stä johdettua periaatetta, jonka mukaan julkista valtaa Suomessa voivat käyttää vain virkamiehet. Perusteluissa katsotaan, että ehdotetun lain säännökset ovat yhdenmukaisia hallitusmuodon kanssa eikä lain säätämiseksi tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä siten ole estettä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Turvataarkastukset

Lakiehdotuksen nojalla turvatarkastuksia on mahdollista järjestää kaikissa tuomioistuimissa. Turvatarkastus voidaan kohdistaa kaikkiin tuomioistuimeen saapuviin henkilöihin ja heidän mukanaan oleviin tavaroihin. Tuomioistuimen harkintaan jää, järjestetäänkö turvatarkastuksia ja missä laajuudessa niitä järjestetään.

Lain mukaisina toimenpiteinä tulevat 5 §:n perusteella kysymykseen henkilön ja hänen mukanaan olevien tavaroiden tarkastaminen metallinilmaisimella tai muulla teknisellä laitteella ja tavaroiden tarkastaminen myös muulla tavoin, henkilöntarkastuksen toimittaminen kielletyn esineen tai aineen löytämiseksi sekä tällaisen esineen tai aineen pois ottaminen ja 6 §:n perusteella tarkastustoimenpiteestä kieltäytyvän henkilön poistaminen tuomioistuimesta. Henkilön poistamiseksi on mahdollista turvautua voimakeinoihin.

Turvataarkastuksen suorittaminen merkitsee puuttumista hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tarkastuksesta kieltäytyvän henkilön poistaminen tuomioistuimesta on puolestaan merkityksellinen samassa perustuslainkohdassa turvattu henkilökohtaisen vapauden kannalta. Hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Asian valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on oleellista, onko turvatarkastajien toimivaltuudet määritelty lakiehdotuksessa riittävän tarkkarajaisesti ja täsmällisesti ja ovatko ne oikeassa suhteessa niillä tavoiteltavaan päämäärään. Toimivaltuuksien sääntely on valiokunnan mielestä toteutettu lakiehdotuksessa riittävän tarkasti.

Henkilön ja hänen mukanaan olevien tavaroiden tarkastaminen metallinilmaisimella tai muulla esityksessä tarkoitettulla tavalla on valiokunnan käsityksen mukaan toimenpiteen vain

vähäisesti henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttuvan luonteen takia perusoikeussuojan kannalta ongelmaton järjestely. Henkilöntarkastuksen toimittamisen edellytyksenä esityksessä on, että on perusteltua aihetta epäillä tuomioistuimeen tulevalle henkilöllä olevan mukanaan kielletty esine tai aine. Henkilöntarkastusvaltuudet liittyvät pyrkimykseen taata turvallisuus oikeudenkäynnissä ja siten niillä edistetään paitsi tuomioistuimen tiloissa oleskelevien henkilöiden henkilökohtaisen turvallisuuden, myös hallitusmuodon 16 §:ssä säädettyjen oikeusturvaa koskevien perusoikeuksien toteutumista. Henkilöntarkastussäännösten taustalla on valiokunnan mielestä näin ollen erityisen painavana pidettävä hyväksyttävä peruste. Henkilöntarkastusvaltuuden sääntely lakiehdotuksessa täyttää valiokunnan käsityksen mukaan perusoikeusrajoitukselta vaadittavan suhteellisuusvaatimuksen. Myöskään henkilön poistamista ja siihen kytkettyä voimakeinojen käyttämättömyyttä koskevista valtuuksista ei ole huomauttamista perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Valiokunta on pannut merkille, että oikeuteen saapumaan velvoitettua henkilöä ei voida pakottaa turvatarkastustoimenpiteeseen, jos hän siitä kieltäytyy. Riita-asian kantajan tai vastajan velvoittaminen saapumaan henkilökohtaisesti oikeuteen on melko harvinaista. Sen sijaan rikosasian asianosaisista määrätään vastaaja yleensä ja asianomistajakin usein saapumaan paikalle henkilökohtaisesti sakon uhalla. Jos tällaista määräystä ei noudateta, voidaan uhkasakko tuomita maksettavaksi ja asettaa uusi aiempaa korkeampi uhkasakko tai asianomainen määrätä tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. Noutopäätös on mahdollista tehdä myös jo ennakolta. Jos henkilön noudosta on päätetty, poliisi voi ottaa hänet kiinni sekä tuoda hänet tuomioistuimen istuntoon lakiehdotuksen mukaisen turvatarkastuksen kautta tai poliisilain 22 §:ssä säädetyn turvallisuustarkastuksen toimittaen.

Turvataarkastajat

Turvataarkastuksen voi 4 §:n mukaan suorittaa poliisimies tai tuomioistuimen palveluksessa oleva tehtävään koulutettu henkilö. Tuomioistuimen päätöksen perusteella tarkastuksen voi suorittaa muukin poliisin nimenomaan tällaiseen turvataarkastajan tehtävään hyväksymä henkilö. Tuomioistuimen palveluksessa oleva muu kuin virkamies ja poliisin turvataarkastajan tehtävään hyväksymä henkilö ei 6 §:n 2 momentin perusteella kuitenkaan saa käyttää voimakeinoja henkilön poistamiseksi tuomioistuimen tiloista, ellei muusta lainsäädännöstä muuta johdu. Tämä viittaus tarkoittaa perustelujen mukaan yksityisen vartioimisliikkeen palveluksessa olevaa vartijaa. Vartijan oikeus käyttää voimakeinoja poistettaessa henkilöä paikalta määräytyy vartioimisliikelain 5 §:n mukaan.

Lakiehdotus merkitsee sitä, että säädettävät toimivaltuudet voimakeinojen käyttöä lukuun ottamatta sallitaan kaikille turvataarkastajille. Voimakeinojen käyttäminen kuuluu poliisimiehelle ja tuomioistuimen palveluksessa olevalle virkamiehelle, joka on koulutettu tähän tehtävään. Tältä osin rajausta vastaa perustuslakivaliokunnan tulkintakäytäntöä (PeVL 1/1994 vp). Ongelmalliseksi seikaksi jää yksityisen vartioimisliikkeen palveluksessa olevan vartijan oikeus käyttää voimakeinoja.

Kuten esityksen perusteluista ilmenee, poliisin voimavarat riittävät tuomioistuinten turvataarkastukseen vain rajoitetusti, minkä vuoksi on käytännössä tarpeen, että myös yksityiset vartijat voivat toimia turvataarkastajina. Valiokunta on pitänyt tämän kaltaisessa, julkiselle vallalle kuuluvan turvallisuuden ylläpitämisvelvoitteen piiriin jäävässä tilanteessa poikkeuksellisesti yksityishenkilön voimakeino-oikeutta valtiosääntöoikeudellisesti mahdollisena (PeVL 44/1998 vp). Vartijoiden toiminta turvataarkastajina tuomioistuimissa on valiokunnan käsityksen mukaan sinänsä luontevaa ja myös rationaalista poliisin voimavarojen kohdentamisen kannalta. Voimakeinojen käyttäminen henkilön poistamiseksi tuomioistuimen tiloista on todennäköisesti varsin harvoin esille tuleva tilanne, mutta kuitenkin sillä tavoin välitön ja välttämätön jatke turvataarkastustoiminnalle, että valtuuden tulee olla muutoinkin tarkastuksesta huolehtivan vartijan käytettävissä. Valiokunta katsoo tämänkin ehdotuksen olevan sopusoinnussa perustuslain kanssa.

Vartijoiden toimiminen tuomioistuimissa eräänlaisissa poliisitehtävissä oikeuttaa kohdistamaan erityisiä vaatimuksia heidän pätevyystaasoonsa. Valiokunta pitää tästä syystä välttämättömänä, että poliisin hyväksyntä voidaan antaa pelkästään turvataarkastusten toimittamiseen ja erityisesti voimakeinojen käyttöön riittävästi koulutetulle ja muilta ominaisuuksiltaan sopivana pidettävälle vartijalle ja että nämä vaatimukset ilmenevät laista.

Muita seikkoja

Oikeudenkäynnin julkisuus turvataan hallitusmuodon 16 §:n 2 momentin mukaan lailla. Henkilön poistaminen tuomioistuimen tiloista merkitsee myös tämän perusoikeuden rajoittamista. Tällainen seuraus aiheutuu kuitenkin vain turvataarkastustoimenpiteestä kieltäytymisestä. Tällä tavoin syntyvä rajoitus oikeudenkäynnin julkisuuteen on suhteellisen vähäinen ja johtuu asianomaisen omasta kieltäytymisestä. Rajoituksen taustalla on lisäksi erityisen painava peruste eikä rajoitus ole valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellinen.

Muita seikkoja

Lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentin mukaan poliisin suorittamasta turvataarkastuksesta on lisäksi voimassa, mitä poliisilaissa säädetään. Valiokunnan käsityksen mukaan tulee vielä arvioida, vastaisiko tämän sääntelyn tarkoitusta paremmin se, että momentissa viitataan yleisesti poliisin tehtäviin ja toimivaltuuksiin. Tällöin tulee selväksi, että poliisi voi toimia muullakin perusteella kuin sen johdosta, että tuomioistuin on päättänyt turvataarkastuksen järjestämisestä ja että turvataarkastuksen tuomioistuimessa tämän nojalla suorittaa poliisimies.

Lakiehdotuksessa käytetään käsitettä "turvataarkastus". Hallitusmuodon 8 §:n 3 momentissa ja myös poliisilain 22 §:ssä sen sijaan säädetään "turvallisuustarkastuksista". Valiokunnan käsi-

tyksen mukaan terminologisen erilaisuuden asianmukaisuutta tulee vielä harkita.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta kunnioittavasti esittää,

että lakiehdotus voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädetyssä järjestyksessä.

Helsingissä 11 päivänä kesäkuuta 1999

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Ville Itälä /kok
vpj. Riitta Prusti /sd
jäsen. Tuija Brax /vihr
Tarja Filatov /sd
Esko Helle /vas
Gunnar Jansson /r
Paula Kokkonen /kok

Johannes Leppänen /kesk
Hannes Manninen /kesk
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /kesk
Markku Rossi /kesk
Arto Seppälä /sd.